

OILA HUQUQI SOHASIDAGI KOLLIZION MASALALAR

Muhitdinov Sunnatulla Toxirovich

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10524819>

Annotatsiya. Maqolada xalqaro xususiy huquq bo'yicha oila munosabatlarining tartibga solinishning kollizion nozmalari tahlil qilingan. Shuningdek, shbu maqolada oila munosabatlarini tartibga solishda kollizion normalarning o'zni beqiyosligi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: oilaviy munosabatlar, kollizion, norma, kollizion normalar va xalqaro xususiy huquq.

CONFLICT ISSUES IN THE FIELD OF FAMILY LAW

Abstract. The article analyzes conflicting norms of regulation of family relations under international private law. Also, this article talks about the incommensurable role of conflicting norms in regulating family relations.

Key words: family relationship, collision, norm, collision norms and private international law.

КОНФЛИКТНЫЕ ВОПРОСЫ В СФЕРЕ СЕМЕЙНОГО ПРАВА

Аннотация. В статье анализируются противоречивые принципы регулирования семейных отношений по международному частному праву. Также в данной статье говорится о несоизмеримой роли коллизионных норм в регулировании семейных отношений.

Ключевые слова: семейные отношения, конфликт, норма, коллизионные нормы и международное частное право.

KIRISH

Bugun oilaning benazir nufuzi, ulkan ijtimoiy ahamiyatga molik voqelik ekanligi hech kimda shubha tug'dirmaydi. Oila jamiyatning asosiy hujayrasi va ijtimoiy tayanchidir. Har bir oilaning baxtiyorligi va farovonligi pirovard natijada jamiyatning barqarorligi, gullab- yashnashi hamda farovonligi shanidir. Oila nafaqat inson naslini davom ettirish omili sifatida, balki jamiyat a'zolarini. ayniqsa, o'sib kelayotgan yosh avlodni milliy isliqlol g'oyasi asosida tarbiyalash maskani sifatida katta ahamiyatga molikdir. Prezident Sh.M. Mirziyoyev oilani mustahkamlash, yosh oilalar haqida g'amxo'rlikni kuchaytirish. ularning huquqiy va ijtimoiy himoyasini ta'minlash, sog'lom va mustahkam oila barpo elish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish borasidagi keng qamrovli ishlarni davom ettirish haqida to'xtalib, aynan oila bag'rida, ota-onaning o'zaro mehr-muhabbati, g'amxo'rligi muhitida farzandning dunyoga kelishi, uning shaxs va fuqaro sifatida kamol topishi, halollik, ezgulik va mehribonlik haqidagi tushunchalar, kattalarga hurmat tuyg'usi, avvalo, oilada paydo bo'ladi, insonning dunyoqarashi milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida aynan shu muhitda shakllanadi, deya ta'kidlab o'tgan edi.

Turli davlatlarning oila huquqlari moddiy-huquqiy normalari orasida katta xilma-xilliklar bor. Bu endi albatta, xorijiy element ishtirokidagi huquqiy munosabatlarning turli masalalarini hal etishda amalda kolliziyalarni, ya'ni qarama-qarshiliklar, to'qnashuvlarni vujudga keltiradi. «Kolliziya» so'zi («qonunlar kolliziyasi», «kollizion masala», «kollizion norma») bu yerda turli mamlakatlar qonunchiliklarining to'qnashuvini ifoda etadigan ibora sifatida ishlatilmoqda.

«Kollizion huquq» degani esa xalqaro xususiy huquqning normalari bo'lib, ma'lum bir masalada to'qnash kelgan xorijiy va o'z davlati qonunlarida qaysi biri qo'llanilishini aniqlab beradi). Iqtisodiy tuzumning o'ziga xosliklari bilan bir qatorda milliy, maishiy, diniy o'ziga xosliklar va an'analar ham oilaviy munosabatlarni tartibga solishga muhim ta'sir ko'rsatadi. Bir qator mamlakatlarning oila huquqiga erning oldidagi yakkahokimligi xosdir; er va xotinning oilada teng huquqli emasligi ko'pgina mamlakatlarda hozirgi kungacha saqlanib kelmoqda. Bunday mamlakatlarning fuqarolik kodekslarida nikoh shaitnomasi tuzish belgilab qo'yilgan. Bunday shartnoma asosan nikohdan avval tuziladi va unda xotinning mol-mulkiga ering huquqlari mustahkamlab qo'yiladi.

MUHOKAMA NA NATIJALAR

Ko'pgina davlatlar qonunchiliklarida yakka nikohlik (monogamiya) mustahkamlab qo'yilgan. Ammo Osiyo va Afrikaning ba'zi bir mamlakatlarida ko'p nikohlik (poligamiya) ham hozirgi kunlarga qadar tan olinadi va kelin uchun qalin puli to'lash kabi qadimiy an'analar saqlanib qolgan. Bunday qonunlarda ayolning turmushga chiqishi mumkin bo'lgan eng yosh chog'i ham belgilab qo'yilgan. Bir qator mamlakatlarning qonunlari va amaliyotida irqiy cheklashlar mavjud: bunday qonunlar bo'yicha turli irqqa yoki turli dinga mansub bo'lgan shaxslarning o'zaro nikoh tuzishlariga yo'l qo'yilmaydi. Sobiq Sovetlar Ittifoqida oila huquqi sotsialistik huquq prinsiplari asosida taraqqiy topgandi. Sovet oila huquqining o'ziga xosliklari, agar xalqaro shartnomalarda boshqacha holat belgilab qo'yilgan bo'lsa, kollizion masalalarda qat'iy hududiylikning o'rnatilishiga olib keldi [1].

«Hududiylik» (har qanday holatlarda ham) xorijiy fuqarolar ishtirokidagi oilaviy munosabatlarga nisbatan sud amalga oshirilmayotgan mamlakat qonunlari qo'llanilishini anglatgan. Shunday qilib, amaliyotda, keyinchalik esa Sovet qonunchiligida ham sovet huquqiy tizimining boshqalardan ajralib turadigan jihatlarga bog'liq ravishda bu tizimga «begona» chet el oila huquqi normalarining SSSRda amal qilishi nomaqbul ekanligi xususidagi nuqtayi nazar o'z ifodasini topdi. Mustaqillik qo'lga kimgach O'zbekiston Respublikasi oila huquqini xalqaro huquq normalari asosida o'zining barqaror an'analari va odatlariga mos ravishda rivojlantirmoqda. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga binoan «oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir» (63-modda). Quyidagilar oilaviy munosabatlar sohasidagi konstitutsiyaviy tamoyillar hisoblanadi: - erkak va ayolning teng huquqliligi; - nikoh tuzishning erkinligi; - nikoh tuzayotgan shaxslarning teng huquqliligi; - ota-onalarning nasl-nasabidan va fuqarolik holatidan qat'iy nazar farzandlarning qonun oldida tengligi; - yetim bolalarning va ota-onalarning vasiyligidan mahrum bo'lgan bolalarning ta'minoti, tarbiyasi va ta'lim olishning kafolatlanganligi; - onalik va bolalikning davlat tomonidan muhofaza qilinishi. Asosiy qonunga mos ravishda davlat quyidagi majburiyatlarni o'z zimmasiga oladi: - oilani muhofaza qilishni; - yetim bolalar va ota-onasining vasiyligidan mahrum bo'lgan bolalarni boqish, tarbiyalash va o'qitishni ta'minlashni; - yetim bolalar va ota-onasining vasiyligidan mahrum bo'lgan bolalarga bag'ishlangan xayriya faoliyatlarini rag'batlantirishni [2].

O'zbekiston Respublikasida oila, onalik va bolalikning konstitutsiyaviy muhofazasi inson huquqlari bo'yicha xalqaro hujjatlarga muvofiqdir. Ona va bola manfaatlarini himoya qilish qonunlar bilan ta'minlanadi. Hozirgi kunda mamlakatimizda 4 milliondan ortiqroq oila mavjud.

Har yili 250 mingga yaqin yosh oilalar paydo bo'lmoqda, 710 ming chaqaloq tug'ilmoqda. O'zbekistondagi oilalar o'rtacha 5-6 kishidan iboratdir. Aholining asosiy qismini bolalar va yoshlar tashkil etadi. Oilalarning 12 foizdan ko'prog'ida o'n va undan ko'proq bolalar bor, qishloq joylarida esa bu ko'rsatkich 20 foizni tashkil etadi. Aholining 60 foizidan ko'prog'ini bolalar, o'smirlar va 25 yoshgacha bo'lgan yoshlar tashkil etadi. Respublika aholisining yarmidan ko'prog'i (52 foizi) ayollar va qizlardan iborat. Oila jamiyat va davlat muhofazasida ekanligi xususida so'z yuritilar ekan, turli jamg'armalar va jamoat tashkilotlari tomonidan oilaga ham moddiy, ham ma'naviy yordam berilishi anglashiladi. Oilaviy sharoitlarni hisobga olgan holda davlat tomonidan 14 xildan ko'p turli nafaqalar ta'sis etilgan.

Keyingi yillarda O'zbekistonda 2,5 million oila ilk bor yer uchastkalari oldi yoki ularni kengaytirdi. Hozirgi vaqtda yer uchastkasi maydonini 0,25 gektarga yetkazish nazarda tutilmoqda. O'zbekistondagi oilalarning ko'p bolalik ekanligini hisobga olgan holda 16 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun nafaqa berishning umumiy adresli tizimi ishlab chiqildi va 1997-yil 1-yanvardan boshlab amalga kiritildi. Oiladagi balog'atga yetmagan bolalarning soniga bog'liq ravishda nafaqalar miqdori differensiyalashgandir. Adres davlat yordamini ta'minlash maqsadida 1994-yil 1- oktabrdan boshlab ilk bor kam ta'minlangan oilalarga nafaqa to'iana boshlandi. Bu nafaqalar davlat budjeti hisobidan mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari (mahalla qo'mitalari) tomonidan tayinlanadi va to'lanadi. Eng kam ish haqining 1,5 dan 3 barobarigacha miqdordagi moddiy yordam sifatidagi nafaqa oilaga uch oy davomida to'lanadi.

Ushbu muddat davomida oilaning moddiy holati yaxshilanmasa, qaytadan yangi muddatga nafaqa tayinlanadi. Hozirgi vaqtda O'zbekistonda 797000 kam ta'minlangan oila borligi aniqlangan. Bu raqam umumiy oilalar sonining 16,7 foizini tashkil etadi. Bu oilalarga 1 milliard so'mdan ko'proq miqdorda nafaqa to'langan. Shunday qilib, bizning mamlakatimizda oila muhofazasi o'ta xilma-xil qonunlar qabul qilinishi hamda oilalarga jamg'armalar va jamoat tashkilotlari tomonidan moddiy va ma'naviy yordam ko'rsatish yo'li bilan amalga oshiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori bilan mamlakatda «Sog'lom avlod uchun» ordeni ta'sis etilgan. Onalik va bolalikni muhofaza qilishda alohida xizmatlar ko'rsatgan, sog'lom avlodni taraqqiy ettirishda eng yaxshi moddiy va axloqiy shart-sharoitlar yaratishni ta'minlagan shaxslar «Sog'lom avlod uchun» ordeni bilan taqdirlanadilar. Millati, irqi, dinga munosabatidan qat'i nazar oilaviy munosabatlarda fuqarolarning teng huquqliligi ta'minlanadi.

O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksida ham nikoh shartnomasi to'g'risida qoidalar bor (29-36-moddalar) [2]. Bu qoidalarga binoan, nikohlanuvchi shaxslarning yoki er va xotinning nikohda bo'lgan davrida va yoki er va xotin nikohdan ajralgan taqdirda ularning mulkiy huquqi hamda majburiyatlarini belgilovchi bitimi nikoh shartnomasi deb hisoblanadi. Nikoh shartnomasi nikoh davlat ro'yxatiga olingunga qadar ham, er-xotinning kelishuvi bilan istalgan vaqtda o'zgartiri lishi yoki bekor qilinishi mumkin (Oila kodeksining 32-moddasi). Nikoh shartnomasi qanday shaklda tuzilgan bo'lsa, uning o'zgartirilishi yoki bekor qilinishi ham shunday shaklda amalga oshiriladi. Nikoh shartnomasini bajarishdan bir tomonlama bosh tortishga yo'l qo'yilmaydi. Nikoh shartnomasi er-xotindan birining talabi bilan O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksida belgilangan asoslar va tartibda sudning hal qiluv qarori bilan o'zgartirilishi yoki bekor qilinishi mumkin. Bundan tashqari, nikoh shartnomasi sud tomonidan O'zbekiston

Respublikasi Fuqarolik kodeksida nazarda tutilgan asoslar bo'yicha to'la yoki qisman haqiqiy emas deb topilishi mumkin (Oila kodeksining 33-moddasi).

Chet el fuqarolari va fuqaroligi boimagan shaxslar ishtirokidagi oilaviy munosabatlarni tartibga solish) O'zbekiston Respublikasining ko'ptomonlama va ikkitomonlama xalqaro shartnomalari ham chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslar ishtirokidagi oilaviy munosabatlarni huquqiy tartibga solish manbalari hisoblanadi [3]. Masalan, irqi, terisining rangi, tili, milliy kelib chiqishi hamda boshqa qandaydir holatlardan qat'i nazar, kamsitishlarning har qanday shaklidan bolani muhofaza qilishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlar to'g'risidagi, shuningdek, bolaning manfaatlarini eng yaxshi ta'minlash, jumladan, fuqarolarni farzandlikka olish huquqi, bolalarni noqonuniy tarzda chegaradan o'tkazish va qaytarish to'g'risidagi prinsipial qoidalar BMTning 1989-yil 20-noyabrda qabul qilingan «Bolalarning huquqlari to'g'risida»gi konvensiyasiga kiritilgan. Bu konvensiya 1990-yil 2-sentabrdan boshlab kuchga kirdi. 1996-yil 31-may holati bo'yicha konvensiyada 187 ta davlat, shu jumladan O'zbekiston ham ishtirok etmoqda. 1948-yilda qabul qilingan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi, 1966-yilda qabul qilingan Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt hamda fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, 1959-yilda qabul qilingan Bola huquqlari deklaratsiyasi ham xorijiy fuqarolar ishtirokidagi oilaviy munosabatlarni tartibga solishda muhim o'rin tutadi. O'zbekiston Respublikasining MDH davlatlari bilan bo'lgan munosabatlarida 1993-yil 22-yanvarda Minsk shahrida imzolangan Huquqiy yordam va fuqarolik, oilaviy va jinoyat ishlari bo'yicha huquqiy munosabatlar to'g'risidagi konvensiya hamda shu konvensiya yuzasidan 1977-yil 28-martda qabul qilingan, oila huquqlarining alohida normaldri tilga olib o'tilgan Protokol birinchi darajali o'rin tutadi [4].

Oila huquqining ko'pgina masalalari O'zbekiston Respublikasining dunyoning bir qator mamlakatlari bilan tuzilgan fuqarolik, oila, jamiyat ishlarini hal etish borasida huquqiy yordam ko'rsatish to'g'risidagi ikkitomonlama shartnomalarida ham ko'rib chiqilgan. Zamonaviy sharoitlarda faoliyati kollizion oila huquqi normalarini kodifikatsiya qilishga qaratilgan hukumatlararo tashkilotlarning ahamiyati kattadir. Xalqaro xususiy huquq bo'yicha Gaaga konferensiyasi ko'pgina mamlakatlar uchun ayniqsa muhim o'rin tutadi. Unda ishlab chiqilgan va qabul qilingan barcha konvensiyalarning uchdan bir qismidan ko'prog'i kollizion oila huquqiga taalluqlidir. Ular orasida 1978-yil 14-martda qabul qilingan nikoh tuzish haqiqiylikini tan olish to'g'risidagi konvensiyani hamda er-xotinning mol-mulki rejimlariga nisbatan qo'llaniladigan huquqi to'g'risidagi konvensiyani, 1980-yil 25-oktabrda qabul qilingan bolalarni xalqaro o'g'irlashning fuqaroviy jihatlari to'g'risidagi konvensiyani va 1993-yil 29-mayda qabul qilingan bolalarni himoya qilish va xorijiy farzandlikka olish borasida hamkorlik qilish to'g'risidagi konvensiyani tilga olib o'tish mumkin [6]. Yuqorida sanab o'tilganlardan ko'rinib turibdiki, oilaviy qonunchiliklarida tafovutlar bo'lgan mamlakatlarning fuqarolari o'zaro nikoh tuzganlarida kollizion masalalarni hal etish ma'lum ahamiyat kasb etadi. Taraqqiy etgan mamlakatlardagi oila huquqining kollizion normalari katta xilma-xillikka ega ekanliklari bilan ajralib turadi. Nikohga taalluqli huquq layoqati, ya'ni nikoh tuzish huquqining o'zi, nikoh tuzish uchun har xil to'siqlarning yo'qligi - bularning barchasi bir qator mamlakatlarda er va xotinning har birining o'zaro fuqarosi hisoblangan davlatda amalda bo'lgan qonunlar bilan aniqlanadi.

Turli mamlakatlar fuqarolari bo'lgan er-xotin o'rtasidagi nikoh tugatiladigan hollarda bir qator mamlakatlarda er fuqarosi bo'lgan mamlakat qonunlari qo'llaniladi. Bu davlat hududida nikoh tuzilgan joy qonunlariga mos ravishda tuzilgan nikoh boshqa bir mamlakatda tan olinmasligi mumkin. Er va xotinning mulkiy munosabatlari bir qator mamlakatlarda er fuqarosi bo'lgan mamlakat qonunlariga binoan hal etiladi. Ko'plab davlatlarda bir qator kollizion masalalar hal etiladi [6].

Nengriya Respublikasi Xalqaro xususiy huquq to'g'risidagi qonunning 31-paragrafi bo'yicha nikoh haqiqiyligining moddiy-huquqiy shart-sharoitlari nikoh tuzuvchilarning «umumiy shaxsiy qonuni» bilan tartibga solinadi. Agar bu shaxslar fuqarolikda turgan davlatlarning qonunlari turlicha bo'lsa, «har ikki tomon qonunlari bo'yicha haqiqiylik sharti mavjud» bo'lgan hollardagina nikoh haqiqiy deb hisoblanadi. Nengriyada nikoh shakliga nisbatan nikoh tuzilgan joy huquqi qo'llaniladi.

Xitoy Xalq Respublikasida XXR fuqarosi chet ellik bilan nikoh tuzayotganda nikoh tuzilayotgan joy qonuni qo'llaniladi, nikoh tugatilayotganda esa ishni ko'rib chiqish uchun qabul qilingan sud joylashgan joy qonuni qo'llaniladi (XXRning 1986-yilda qabul qilingan «Fuqarolik huquqi umumiy qoidalari»ning 147-moddasi). Nengriya va Serbiyada nikohni tugatish masalalarini hal etishda, qoida bo'yicha, er va xotinning davlatlardagi fuqarolik qonunlari asos bo'lib xizmat qiladi. Rossiya Oila qonunchiligining xorijiy element ishtirokidagi oilaviy munosabatlarga taalluqli normalari an'anaviy ravishda asosiy federal sohaviy hujjatga kiritilgandi: 1996-yilgacha RSFSRning Nikoh va oila to'g'risidagi kodeksning 5-bo'limi amalda bo'ldi. Uning normalari SSSR va ittifoqdosh respublikalarning nikoh va oila to'g'risidagi qonunchilik asoslarining tegishli 5-bo'limi qoidalari amalda aynan takrorlardir.

Rossiya Federatsiyasining kodifikatsiyalangan federal qonun bo'lmish yangi Oila kodeksiga «Xorijiy fuqarolar va fuqaroligi bo'lmagan shaxslar ishtirokidagi oilaviy munosabatlarga nisbatan oila qonunchiligini qo'llash» degan NII bo'lim kiritilgan. Uning normalari RSFSRning ilgari amalda bo'lgan Nikoh va oila to'g'risidagi kodeksining N bo'lim qoidalardan tubdan farq qiladi. Rossiya Federatsiyasining Oila kodeksidagi 156-167-moddalarida aytilishicha, RF hududida nikoh tuzishning shakli va tartibi Rossiya Federatsiyasi qonunlari bo'yicha belgilanadi. Agar chet el fuqarosi bo'lgan shaxs bir vaqtning o'zida Rossiya Federatsiyasining ham fuqarosi bo'lsa, nikoh Rossiya Federatsiyasi qonunlari bo'yicha tuziladi. Agar shaxs bir qancha xorijiy davlatlar fuqaroligiga ega bo'lsa uning xohishi bo'yicha o'sha davlatlardan birining qonunchiligi qo'llaniladi [7]. Fuqaroligi bo'lmagan shaxsning Rossiya Federatsiyasi hududida nikoh tuzishi o'sha shaxs doimiy turarjoyga ega bo'lgan davlat qonunlari bo'yicha amalga oshiriladi. Rossiya Federatsiyasi hududidan tashqarida istiqomat qilayotgan RF fuqarolari Rossiya Federatsiyasining diplomatik vakolatxonalarida yoki konsullik muassasalarida nikohdan o'tadilar.

Rossiya Federatsiyasi hududidagi xorijiy davlatlarning diplomatik vakolatxonalarida yoki konsullik muassasalarida tuzilgan chet elliklar o'rtasidagi nikoh, nikohlantuvchilar nikoh tuzish paytida Rossiya Federatsiyasiga elchi yoki konsul jo'natgan xorijiy davlatlarning fuqarolari bo'lgan taqdirdagina o'zaro kelishuv sharti bilan haqiqiy hisoblanadi (RF Oila kodeksining 157-moddasi). Boshqa moddalarda quyidagi holatlar bayon etilgan: «Rossiya Federatsiyasi hududida tashqarida tuzilgan nikohlarning tan olinishi» (158-modda), «Nikohning tugatilishi» (160-modda),

«Er va xotinning shaxsiy nomulkiy va mulkiy huquqlari va majburiyatlari» (161-modda), «Otalik (onalik)ning belgilanishi va shu xususda nizolashish» (162-modda), «Ota-onalar va bolalarning huquqlari va majburiyatlari» (163-modda), «Balogʻatga yetgan farzandlar va oilaning boshqa aʼzolarining alimentga oid majburiyatlari» (164-modda), «Farzandlikka olish» (165-modda), «Xorijiy oila huquqi normalari mohiyatini aniqlash» (166-modda), «Xorijiy oila huquqi normalarini cheklash» (167-modda). 1997-yil 15-noyabrda qabul qilingan «Fuqarolik holati aktlari toʻgʻrisida»gi Federatsiya qonunida hamda 1998-yil 5-noyabrda RF Prezidenti Farmoni bilan tasdiqlangan Rossiya Federatsiyasining konsullik muassasalari toʻgʻrisidagi Nizomda ham xorijiy element ishtirokidagi oilaviy munosabatlar xususida soʻz yuritilgan.

Rossiya Federatsiyasining koʻptomonlama, shuningdek ikkitomonlama xalqaro shartnomalari ham chet el fuqarolari ishtirokidagi oilaviy munosabatlarni huquqiy tartibga solish manbai boʻlib xizmat qiladi. Rossiyaning quyida tilga olingan bir qator mamlakatlar bilan fuqarolik, oila va jinoyat ishlarini hal etish boʻyicha oʻzaro huquqiy yordam koʻrsatish toʻgʻrisidagi ikkitomonlama shartnomalarda ham oila huquqi masalalari hal etib berilgan: Albaniya, Bolgariya, Nengriya, Nyetnam, KXDR, Kuba, Mongoliya, Polsha, Ruminiya, Chexoslovakiya (1982-yildan beri Chexiya va Slovakiya), Yugoslaviya bilan; shuningdek, Ozarbayjon, Gruzziya, Qirgʻiziston, Latviya, Litva, Moldaviya, Estoniya bilan. Oila huquqi kolliziyalarini tartibga solish va bu shartnomalarda koʻrib chiqiladigan masalalar doirasi MDH davlatlarining 1993-yil 22-yanvarda qabul qilingan konvensiyasi orqali tartibga solinadigan masalalar doirasiga ancha yaqindir.

Jahon hamjamiyatida xuddi Oʻzbekiston va boshqa sobiq sovet respublikalari statusi oʻzgarganligi singari Rossiya statusining oʻzgarganligi, ochiq jamiyat usuliga oʻtilganligi, Konstitutsiyada yangi ustuvorliklarning mustahkamlab qoʻyilganligi xorijiy element ishtirokidagi oilaviy munosabatlarga nisbatan qoʻllanilishi lozim boʻlgan muhitni aniqlash usuliga yondashuvni tubdan oʻzgartirib yubordi. Masalan, Rossiya Federatsiyasining yangi Oila kodeksida, Oʻzbekiston Respublikasining Oila kodeksida qonun chiqaruvchi bogʻlanishlarni tanlashda birinchi navbatda munosabatlarning maium turining u yoki bu davlat bilan, shu jumladan xorijiy davlat bilan koʻproq yoki kamroq uzviy aloqasini eʼtiborga olgan. Sud qonuniga bogʻliqlikdan foydalanish doirasi ancha toraytirilgan.

Albatta, turli oilaviy munosabatlarga nisbatan, aytaylik, Rossiya qonunlarini qoʻllash oʻsha munosabatlar ishtirokchilarining, shu jumladan, chet ellardagi Rossiya fuqarolarining ham manfaatlariga zid kelib qoldi. Shunday qilib, chet el huquqini qoʻllamaslik shunga olib keldiki, er fuqarolikda turgan davlatning qonunlari yetakchi deb 386 www.ziyouz.com kutubxonasi tan olinadigan davlatlarda Rossiya muassasalarining, masalan, nikoh tuzilganligi toʻgʻrisidagi tegishli hujjatlari tan olinmasligi va hayotga tatbiq etilmasdan qoladigan boʻldi.

Bu esa «oqsoqlanadigan», yaʼni bir marqlakatda tan olinib, ikkinchi mamlakatlarda tan olinmaydigan nikohlarni vujudga keltirdi. koʻrib turganimizdek, RFning yangi oila kodeksida qonun chiqaruvchi kollizion normalarni shakllantirishda maʼlum munosabatlar bilan maʼlum huquqiy tizim oʻrtasidagi aloqani, bogʻliqlikni eng koʻp darajada aks ettiradigan yechimlarni axtargan. Oʻzbekiston Respublikasida ham qonun ijod qilishning shu yoʻlidan foydalaniladi.

Oʻzbekistondagi kollizion oila huquqi taraqqiyotining ikkinchi yoʻnalishi xorijiy element ishtirokidagi oilaviy munosabatlarni qonuniy tartibga solish doirasining kengaytirilishidir.

O‘zbekiston Respublikasining Oila kodeksida nikohning haqiqiy emasligi, er va xotinning shaxsiy mulkiy va nomulkiy munosabatlari, ota-onalar va bolalarning huquqlari va majburiyatlari, balog‘atga yetgan farzandlar va boshqa oila a‘zolarining aliment majburiyatlari singari oila qonunchiligidagi muammolar hal etib berildi. Bu sohadagi qonuniy tartibga solishning kengaytirilganligi, kollizion normalarning yanada batafsillashtirilganligi jahon an‘analariga mos kelishini aytib o‘tish lozim. Zero, ko‘plab xorijiy davlatlarda kollizion oila huquqi normalari yangilangan va batafsillashtirilgan hamda Avstriya, Nengriya, Lixtenshteyn, Turkiya, Shveysariya kabi davlatlarda xalqaro xususiy huquq to‘g‘risidagi yangi qonunlarga yoxud oila yoki Fuqarolik kodekslariga kiritilgan.

REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. -T.: “O‘zbekiston”. 1998.-B.48.
2. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga sharhlar. -T.: «Adolat», O‘zbekiston Respublikasi IIN Akademiyasi, 1997-yil. -B.384.
3. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini o‘rganuvchilarga yordam. Tuzuvchilar: yuridik fanlar doktorlari, prof. A.Saidov, U.Tojixonov. -T.: “Akademiya» nashriyot markazi. 2001-yil. –B.155
4. “O‘zbekiston Respublikasining fuqaroligi to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni. 1992-yil, iyul.
5. O‘zbekiston Respublikasining Konsullik ustavi. Xalq so‘zi. 1996-yil 10-sentabr. 6. O‘zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. -T.: “Adolat”, 1998-yil. –B.300.
6. Xalqaro xususiy huquq. Darslik. Toshkent. 2008.